

## **Kontrollkäik OÜ-sse Pariisi Erihoolduskeskus**

(1) Õiguskantsleri nõunikud kontrollisid 21.08.2013 etteteatamata OÜ-d Pariisi Erihoolduskeskus (edaspidi *erihoiduskeskus*).

Erihoolduskeskuses osutatakse ööpäevaringset erihoidusteenust. Kontrollkäigu ajal viibis teenusel 86 inimest.

Õiguskantsler ei ole varasemalt erihoiduskeskust kontrollinud.

(2) Õiguskantsler kontrollis, täites ühtlasi piinamise ning muu julma, ebainimliku või inimväärikust alandava kohtlemise ja karistamise vastase konventsiooni fakultatiivse protokolli artiklis 3 sätestatud riigi ennetusametuse funktsiooni, kas erihoiduskeskuses on tagatud ööpäevaringset erihoidusteenust saavate isikute põhiõigused ja -vabadused.

(3) Kontrollkäigu kestel külastasid õiguskantsleri nõunikud erihoiduskeskuse ruume, sealhulgas peamaja keldrikorrusel asuvat eraldusruumi, ning vestlesid ringkäigu ajal erihoiduskeskuse töötajatega. Õiguskantsleri nõunikud pöörasid kõrgendatud tähelepanu ööpäevaringsel erihoidusteenusel viibivate isikute vabaduspõhiõiguse tagamisele ja eraldamise korraldusele. Täiendavalt tutvusid nõunikud eraldamise registriga.

### **(4) Õiguskantsleri seisukoht**

Kontrollkäigu tulemusel tuvastas õiguskantsler erihoiduskeskuses järgnevad puudujäägid, millele ta soovib tähelepanu juhtida:

- eraldusruumis toimuvat ei ole võimalik täies ulatuses jälgida ja eraldusruumi eesruumis olevad esemed võivad kujutada ohtu eraldamisel eraldatule ja töötajatele
- eraldamise registrist puudusid mõningad olulised andmed.

#### **(4.1) Eraldatu jälgimine ja ohutus**

Erihoolduskeskuses asus keldrikorrusel eraldusruum, mida erihoiduskeskus ei olnud kordagi eraldamiseks kasutanud. Eraldatu jälgimine pidi selgituste kohaselt toimuma läbi eraldusruumi ukseakna, mille alumine serv algas u 160 cm kõrguselt. Vaateaknast oli võimalik jälgida suuremat osa ruumist, kuid mitte kogu eraldusruumi täielikult. Eraldusruumi eesruumis olid koristusvahendid (nt põrandaharjad, mopid).

Põhiseaduse (PS) § 20 järgi on igaühel õigus vabadusele, mille võib võtta ainult PS § 20 lõikes 2 sätestatud juhtudel. Üheks neist juhtudest on vaimuhaige kinnipidamine, kui ta on endale või teistele ohtlik. Sotsiaalhoolekande seaduse (SHS) § 20<sup>2</sup> lõige 2 lubab ööpäevaringsel erihoidusteenusel viibiva psüühikahäirega isiku vabaduspõhiõigust piirata isiku eraldamise teel eraldusruumi ning seda juhul, kui on täidetud sama paragrahvi lõikes 4 sätestatud tingimused, sh isikust tuleneb otsene oht endale või teistele.

Kui psüühikahäirega isikult võetakse seaduse alusel vabadus ohtlikkuse tõttu, tuleb jälgida, et isikule antakse vajalikku abi. Abi andmisel peab olema tagatud nii PS §-s 10 sätestatud õigus inimväärikusele, PS § 18 lõikest 1 tulenev piinamise, julma või väärikust alandava kohtlemise keelu järgimine kui ka PS § 28 lõikes 1 sätestatud igaühe õigus tervise kaitsele ja PS §-st 16 tulenev igaühe õigus elule.

Neist põhiõigustest ja -vabadustest kantuna on seadusandja kehtestanud SHS §-s 20<sup>2</sup> tingimused, millal võib isiku eraldada ja millised tingimused tuleb talle eraldamise ajal tagada. Ühe nõudena on seadusandja näinud ette, et eraldatu peab eraldusruumis viibimise ajal olema pidevalt ööpäevaringse erihooldusteenuse osutaja järelevalve all (SHS § 20<sup>2</sup> lg 2). Seadusandja ei ole täpsustanud, mida ta on pideva järelevalve all silmas pidanud, kuid võttes arvesse tingimusi, millal isiku võib eraldusruumi paigutada (sh ohtlikkus endale või teistele), peab järelevalve olema selline, mis tagaks isiku ohutuse ning elu ja tervise kaitse.

Selleks, et tagada isiku järele pidev valve, tuleb töötajal isikut korrapäraselt ja piisava sagedusega jälgida. Oluline on, et töötaja näeks kogu ruumis toimuvat. Seega on vajalik, et kui eraldatu järele valvatakse läbi vaateakna, oleks järelevalvajale kergelt näha kogu ruumis toimuv, sh pööranda läheduses ja nurkades toimuv.

Õiguskantsler peab vajalikuks rõhutada, et isiku eraldamine peab alati olema nõuetekohane, sh isiku ohutust, elu ja tervise kaitset ning inimväärikust tagav. Eriti oluline on nimetatud nõudeid silmas pidada juhul, kui ööpäevaringse erihooldusteenuse osutajal ei ole pidevalt kasutusvalmis eraldusruumi<sup>1</sup> ja asutus tagab nõuetekohase eraldusruumi alles vajaduse ilmnemisel. Kuna eraldamisvajadus võib tekkida ootamatult ja nõuetekohane eraldusruum on vaja tagada kiirelt, tuleb asutusel ennetavalt<sup>2</sup> läbi mõelda ja välja töötada enda asutuse eripärasid silmas pidades detailne käitumisjuhised nõuetekohase eraldusruumi tagamiseks vajaduse ilmnemisel (sh milline ruum kujundatakse vajadusel eraldusruumiks, kuidas seda tehakse, kes vastutab eraldusruumi nõuetekohasuse eest, millised töötajad milliseid ülesandeid seejuures täitma peavad jne). Jätkuvalt on vältimatult vajalik eraldusruumi tagamise juhendi kõrval kirja panna täpsed käitumisjuhised rahutute ja vägivaldsete klientide probleemse käitumise juhtimise kohta, tuues selles välja võimaliku probleemse olukorra lahendamiseks kasutatavad seaduslikud meetmed, sh politsei ja kiirabi kaasamine.

Kuna kontrollkäigu ajal oli erihooldekodul olemas püsiv eraldusruum, selgitab õiguskantsler järgnevalt, millised puudused jäid talle eraldusruumi juures silma. Kui erihoolduskeskus plaanib kõnealuse eraldusruumi kaotada ja luua selle kasutusvalmiduse alles eraldamisvajaduse ilmnemisel, tuleb siiski erihoolduskeskusele väljatoodud puudusi silmas pidada, et vajaduse ilmnemisel ja sama ruumi kasutamisel oleks tagatud isikute põhiõiguste ja -vabaduste kaitse.

Nagu öeldud, asus erihoolduskeskuse eraldusruumi vaateaken võrdlemisi kõrgel. Seetõttu oli võimalik töötajatel järelevalve tagamiseks kasutada aknast jälgimisel kõrgendust (eraldusruumi ukse kõrval asus taburet). Ka kõrgenduselt eraldusruumi jälgides ei olnud aga võimalik näha eraldusruumi nurkades toimuvat. Vaateakna kõrgusest tulenevalt võib probleemiks olla seegi, et eraldatu ei näe eraldusruumis olles töötajaid,<sup>3</sup> mistõttu ei pruugi ta olla teadlik, kas tal on võimalik kellelegi oma võimalikust abivajadusest teada anda. Seetõttu tekkis õiguskantsleril kahtlus, et erihoolduskeskuses ei pruugi olla tagatud sellesse ruumi eraldatud isiku õigus elu ja tervise kaitsele (nt eraldatul võib järelevalvaja vaateulatusest

---

<sup>1</sup> Sotsiaalministri 30.06.2009 määruse nr 58 „Tervisekaitsenõuded erihooldekandeteenustele ja eraldusruumile“ § 7 lõike 1 järgi peab alates 11.08.2013 olema ööpäevaringse erihooldusteenuse osutajal ja sügava liitpuudega isikutele ööpäevaringse erihooldusteenuse osutajal olema eraldusruum tagatud vajaduse korral.

<sup>2</sup> Kui asutusel on olnud püsiv eraldusruum, tuleks selline juhised välja töötada enne püsiva eraldusruumi kaotamist.

<sup>3</sup> Piinamise ja ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise tõkestamise Euroopa komitee (CPT) on oma 16. üldaruande punktis 50 leidnud, et „hooldustöötaja võib jääda väljapoole patsiendi palatit tingimusel, et patsient näeb hooldustöötajat täielikult ning viimane saab patsienti jätkuvalt näha ja kuulda.“ CPT 16. üldaruanne (CPT/Inf (2006) 35) on kättesaadava aadressil: <http://www.cpt.coe.int/en/annual/rep-16.pdf>.

väljas tekkida tõsine terviserike, millest järelevalvaja ei saa abi osutamiseks piisavalt kiirelt teada).

Kuna eraldusruumi ees asuvas ruumis olid ringkäigu ajal koristusvahendid, tekkis õiguskantsleril täiendavalt kahtlus, kas eraldamisvajadusel ilmnemisel on tagatud eraldatu ohutu jõudmine eraldusruumi. Kuna eraldada võib vaid endale või teistele ohtlikku isikut, võivad eraldusruumi viimisel eraldatu lähedusse jäävad esemed kujutada endast potentsiaalset ohtu nii eraldatule kui ka asutuse töötajatele. Kui erihoolduskeskus plaanib vajaduse ilmnemisel kasutada senist eraldusruumi isikute teistest eraldamiseks, peab õiguskantsler vajalikuks, et eraldatu ja töötajate ohutuse tagamiseks oleks erihoolduskeskuses läbi mõeldud ja harjutatud, kuidas tagada eraldamisvajaduse ilmnemisel ohtlikuks muutunud isiku ohutu viimine eraldusruumi.

Eelnevast tulenevalt teeb õiguskantsler OÜ-le Pariisi Erihoolduskeskus ettepaneku:

- **tagada eraldamisvajaduse tekkimisel nõuetekohase eraldusruumi olemasolu**
- **tagada, et eraldatu järele valvataks pidevalt, sh jälgitav oleks kogu eraldusruumis toimuv tegevus,<sup>4</sup> ja isiku eraldusruumi viimisel ei kujutaks eraldusruumi eesruumis olevad esemed endast ohtu eraldusruumi viidavale isikule ega töötajatele.**

#### **(4.2) Eraldamise registri andmed**

Hoolimata sellest, et erihoolduskeskuses ei ole juhataja sõnul eraldusruumi kasutatud, oli erihoolduskeskuses olemas eraldamise register, milles olid ette nähtud väljad kliendi nime, eraldamise algus- ja lõpuaja, eraldamise põhjuse, otsuse tegija, kuupäeva ning vigastuste ja terviserikete kandmiseks.

Esmalt soovib õiguskantsler tunnustada erihoolduskeskust eraldamise registri pidamise eest. Registri olemasolu ka siis, kui üldjuhul eraldamisvajadust ei ole või seda pole ilmnenu, näitab erihoolduskeskuse valmisolekut eraldamisolukorra tekkimisel kiirelt vajalik teave registreerida.

Selleks, et eraldamise register täidaks oma eesmärgi ehk annaks kiire ja üldistatud ülevaate toimunud eraldamiste kohta, on oluline, et sellesse kantaks kõik eraldamise rakendamise õiguspärasuse kindlakstegemiseks vajalikud andmed.<sup>5</sup> Õiguskantsler leiab, et sellisteks andmeteks tuleks pidada a) SHS § 20<sup>2</sup> lõikes 8 loetletud, protokolli kantavad andmed, välja arvatud info isiku lõhutud või rikutud teenuse osutamise ruumide või sisustuse kohta, b) kas teavitati politseid või kiirabi ning teavitamise kellaaeg ja c) märke eraldatud olnud isikule eraldamise otstarbe ja põhjuse selgitamise kohta.

Lisaks nendele andmetele, mis erihoolduskeskuses on võimalik registrisse kanda, tuleks märkida sellesse

---

<sup>4</sup> Nt kaaluda eraldusruumi uksele suurema vaateakna paigutamist, mis võimaldaks hõlpsalt jälgida kogu ruumi ja ühtlasi eraldatul näha töötajat.

<sup>5</sup> Kiiret ja üldistatud ülevaadet ei ole aga võimalik saada, kui osa eraldamise rakendamise õiguspärasuse kindlakstegemiseks vajalikest andmetest kajastub vaid isiku toimikus. Seetõttu on oluline, et lisaks isiku toimikuisse andmete kandmisel oleks ülevaate saamiseks kõik vajalikud andmed kantud kindlasti ka eraldamise registrisse.

- eraldamisele eelnenud olukorra kirjeldus,<sup>6</sup> sh isiku rahustamiseks kasutatud meetmed, mis annavad ülevaate, kas enne eraldamist tehti kindlaks, et muud meetmed isiku rahustamiseks ei toimi ning eraldamine on ainus võimalik meede olukorra lahendamiseks;
- andmed kiirabi või politsei teavitamise kohta, mis võimaldavad kindlaks teha, kas eraldamisel on järgitud SHS § 20<sup>2</sup> lõikes 5 sätestatud teavitamiskohustust ning
- märge eraldamise otstarbe ja põhjenduste selgitamise kohta, mis võimaldab kontrollida SHS § 20<sup>2</sup> lõikes 9 sätestatud kohustuse täitmist.

Seega on kõik nimetatud andmed vajalikud kontrollimaks isiku eraldamise rakendamise õiguspärasust. Mitmete eelnimetatud andmete kandmist ülevaatlikku registrisse on pidanud oluliseks ka piinamise ja ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise tõkestamise Euroopa komitee.<sup>7</sup>

Eelnevast lähtuvalt soovitab õiguskantsler OÜ-l Pariisi Erihoolduskeskus lisada eraldamise registrisse järgnevad väljad:

- a) eraldamisele eelnenud olukorra kirjeldus,
- b) kas teavitati politseid või kiirabi,
- c) politsei või kiirabi teavitamise kellaaeg ning
- d) märge eraldatud olnud isikule eraldamise otstarbe ja põhjuse selgitamise kohta.

## **(5) Kokkuvõte**

Õiguskantsler teeb kontrollkäigu tulemusel isikute põhiõiguste ja -vabaduste tagamiseks OÜ-le Pariisi Erihoolduskeskus järgnevad ettepanekud:

- tagada eraldamisvajaduse tekkimisel nõuetekohase eraldusruumi olemasolu;
- tagada, et eraldatu järele valvataks pidevalt, sh jälgitav oleks kogu eraldusruumis toimuv tegevus,<sup>8</sup> ja isiku eraldusruumi viimisel ei kujutaks eraldusruumi eesruumis olevad esemed endast ohtu eraldusruumi viidavale isikule ega töötajatele.

Veel soovitab õiguskantsler OÜ-l Pariisi Erihoolduskeskus:

- lisada eraldamise registrisse järgnevad väljad: a) eraldamisele eelnenud olukorra kirjeldus, b) kas teavitati politseid või kiirabi, c) politsei või kiirabi teavitamise kellaaeg ning d) märge eraldatud olnud isikule eraldamise otstarbe ja põhjuse selgitamise kohta.

**Õiguskantsler palub OÜ-lt Pariisi Erihoolduskeskus teavet tehtud soovitude täitmise kohta hiljemalt 08.11.2013.**

<sup>6</sup> Eraldamisele eelnenud olukorra kirjeldus peaks olema välja toodud selliselt, et selle põhjal oleks võimalik aru saada, kas eraldamise rakendamine oli õigustatud (nt piisavaks ei saa lugeda kirjeldust, et isik muutus endale või teistele ohtlikuks, kuna see ei anna ülevaadet, milles oht seisnes). Vajadusel saab üksikasjalikuma olukorrakirjeldusega tutvuda eraldamise protokollist.

<sup>7</sup> Piinamise ja ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise tõkestamise Euroopa komitee 8. üldaruanne (CPT/Inf (98) 12), p 50. Kättesaadav elektrooniliselt aadressil <http://www.cpt.coe.int/en/annual/rep-08.htm>.

<sup>8</sup> Nt kaaluda eraldusruumi uksele suurema vaateakna paigutamist, mis võimaldaks hõlpsalt jälgida kogu ruumi ja ühtlasi eraldatul näha töötajat.